
KÖNYVISMERTETŐ

Császári Éva

Kovács Anna: A budapesti szlovák múlt nyomában

Kováčová, Anna: Po stopách slovenskej minulosti v Budapešti. 2014, Budapešť–Békešská Čaba, 347. p.

A budapesti szlovák múlt nyomában című tanulmánykötet Kovács Anna harmadik önálló kötete (2006: *A szlovákok élete és kultúrája Budapesten a dualizmus korában (1867–1918)*, 2012: *Ludovít Izák. A pesti szlovák közösség emblematikus alakja*).

A szerző 2010 óta tölti be a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének igazgatói tisztségét. Tanulmánykötete egyben kutatási és érdeklődési területének szubsztanciája is. A kötet 22 tanulmányt tartalmaz a budapesti és az alföldi szlovákság kultúrtörténetéből.

A mű egyedisége abban is rejlik, hogy szervesen beleilleszthető mind a magyarországi szlovák nemzetiség kultúrtörténetébe, mind pedig Szlovákia nemzeti és kultúrtörténeti kontextusába. A tanulmánykötet felhívja a figyelmet az egykori fővárosban élő és működő szlovák közösség kulturális örökségére és azokra az egyéniségekre, akik nem csak a fővárosi szlovákság, hanem a szlovák nemzet egészének fejlődésében és a közös szlovák–magyar történelemben is szerepet játszottak.

A tanulmánykötet tematikailag három részre tagolódik: *1. A történelmi Magyarország fővárosának szlovák képe a 19. és a 20. században; 2. Szlovák entellektüelek és kulturális képviselők a budapesti kötődések kontextusában; 3. Alföldi valóság.*

Az első tematikai egységben megismerkedhetünk a Habsburg Birodalom idején a fővárosban zajló szlovák kulturális, vallási és tár-

sas étellel, az egyedi nagyvárosi légkörrel, az itt élő szlovákok különálló egyházi intézményeivel és a körülöttük csoportosuló egyesületekkel. Képet kapunk a katolikus és az evangélikus egyház szlovák vonatkozású működéséről, a szlovák kultúra és hagyományok propagálásának módjairól, a műkedvelő színjátszásnak a fővárosban élő szlovákok kulturális életében betöltött igen fontos szerepéről. A szerző dokumentálja a szlovák bevándorlók társadalmi rétegződését és tevékenységét, bemutatja az eltérő társadalmi osztályokhoz tartozó emberek összejövetelét, találkozásainak módjait, a budapesti szlovákok kulturális topográfiáját: a fontos társadalmi feladatokat ellátó intézményeket (egyházközségeket, kiadókat, nyomdákat, éttermeket, iskolákat, takarékszövetkezeteket, egyleteket, egyesületeket, többek között pl. *M. Mamuljak* és *J. Kollár* 1826-ban alapította *Szlovák Olvasók Egyletét*, a *Szlovák Nyelv és Irodalom Kedvelőinek Egyletét* (1834), az 50 éven át működő *Szlovák Egyesületet*, a *Budapesti Katolikus Munkásegyletet* és az *Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház Jótékony Női Egyletét*, mint egyetlen szlovák női egyletet.)

A bevándorolt szlovákok felekezeti, kulturális és társas élete zömében Józsefváros, Lipótváros, Terézváros és Erzsébetváros területén zajlott.

A második nagyobb tematikailag elkülönülő szakaszban a szerző bemutatja a politikai, a szellemi és a kulturális szférában fontos szerepet betöltő szlovák egyéniségek (pl. *J. Kollár*, *J. Kadavý*, *J. Palárik*, *S. Czambel*, *P. D. Bella*, *J. A. Wagner*, *L. Izák*) életpályáját. A kutatott időszakban ugyanis nem csupán kétkezi munkások telepedtek le hosszabb-rövidebb ideig a fővárosban, hanem mérnökök, zeneszerzők, szerkesztők, politikusok, építészek, orvosok, tanárok és kisiparosok is. Az önálló szlovák evangélikus testület megalakulása szorosan összefügg a nemzetébresztő *Ján Kollár* evangélikus lelkész tevékenységével, aki 30 évig szolgált a Deák téri evangélikus templom háromnyelvű felekezetét. Megismerhetjük *Ján Palárik* terézvárosi káplán szellemi és kulturális tevékenységét, aki mindig a szlovák–magyar együttműködés lehetőségeit kereste. Célul tűzte ki, hogy a szlovákok saját nemzeti központot alakítsanak ki Pesten, és az irodalmi és a társasélet megszervezésére törekedett. Olvashatunk továbbá *Ján Babilonról*, aki 20 év alatt összegyűjtött 1500 receptjéből adta ki az egyszerű polgári konyha igényeit kielégítő első szlovák nyelvű szakácskönyvet (1870).

Kitér az asszimiláció folyamatára is, amikor a korabeli intoleráns légkör következtében a kisebbségek fokozatosan alkalmazkodtak a többséghez. Itt olvashatunk a 19. század második felében íródott fővárosi és részben alföldi ihletésű útleírásokról, prózai művekről, novellákról, amelyek arról tanúskodnak, hogy szerzőik jól ismerték és ennek következtében hitelesen ábrázolták a fővárosi és az alföldi szlovák közösségeket és azok tagjait.

A harmadik nagy témakör az alföldi valósággal foglalkozik: korabeli utazók, publicisták nagyítóján keresztül nyerhetünk betekintést az alföldi szlovákság életébe. A szerző kitér az alföldi szlovák értelmiségnek a *Matica Slovenská* (Szlovák Anyácska) kulturális és tudományos intézmény működésében betöltött szerepére. Bemutatja azokat a pest-budai és alföldi értelmiségieket, akik hozzájárultak a fent említett szervezet megalapításához és működéséhez (1863–1875). A *Matica* (alapító, rendező, támogató, tiszteletbeli) tagjai között Pest megyei, nógrádi és bácskai szlovákok is voltak.

Ebben a részben szembesülhetünk az *alföldi szlovákság* fogalmának több szempontú értelmezésével, definiálásának problémájával is, amely terminológiai kérdésnek tekinthető. Irodalmi, történelmi, földrajzi és kulturális szempontból is lényeges tisztázni, ki nevezhető alföldi szlováknak, és ki nem.

A kötet tanulmányai érdekes adatokkal gazdagítják és elégítik ki mindazok tudásvágyát, akik közelebbről szeretnének megismerkedni a korabeli pest-budai/budapesti szlovákság történetével, jeles képviselőivel és azon tényezőkkel, amelyek elősegítették a fővárosi szlovákok gazdag társas és kulturális életének kialakulását és virágzását.